

İSLAM HUKUKUNDA SORUMLULUK BAĞLAMINDA AİLE VE BABA ROLÜ

Ümmühan BAYRAKÇI¹⁴⁵

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku, Bilecik Türkiye
ORCID Code:0009-0007-9517-8627

Doç. Dr. Ahmet AYDIN¹⁴⁶

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bilecik, Türkiye
ORCID Code:0000-0002-0943-8813

THE ROLE OF FAMILY AND FATHER IN ISLAMIC LAW WITHIN THE CONTEXT OF RESPONSIBILITY

ABSTRACT

In a digitalizing world, the family institution, serving as a bridge between generations, holds a respected and authoritative position in society through its individual members. Comprising mothers, fathers, and children, the family is the core of a peaceful society and the first step in building the future. For individuals with family consciousness to correctly understand themselves, their existence, and the details of life, it is crucial for them to know and apply the necessary behaviors, and to establish effective and healthy communication in their social environment through material and spiritual education. These emerging issues are significant not only from the perspective of Islamic Law but also for ensuring social peace and the establishment and preservation of a healthy family, bringing along important ethical and religious questions. As the conducted studies highlight the seriousness of responsibilities by affecting the family in particular and all humanity in general, it necessitates addressing the topic from the perspective of Islamic Law, and defining the responsibilities and boundaries of the "father," who is considered the cornerstone of the family. Islam regards humans as the most honorable of creatures and imposes responsibilities on individuals. In this context, for the family to endure, for social peace, tranquility, and happiness in this world and the hereafter to be secured, it is necessary to re-evaluate the concept of "**preservation of lineage**" (**neslin korunması**) found in Islamic law, ensuring that family members realize their duties and fulfill their entrusted responsibilities.

This article examines the responsibilities of the father in the light of the fundamental sources of Islam, the Qur'an and Sunnah, as well as the social and psychological responsibilities required for the preservation of the family from an Islamic perspective, and the ethical problems in this field. Firstly,

¹⁴⁵ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik, Türkiye.

¹⁴⁶ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Bilecik, Türkiye.

the concepts of family and father are defined, and examples of families and comparisons with their families are made in the Qur'an and Sunnah. Subsequently, the father's responsibility, as one of the individuals forming the family, is evaluated within the **fiqh (Islamic jurisprudence)** framework, in light of the Qur'an and Sunnah. Emphasis is placed on social, psychological, and ethical boundaries within the framework of fundamental principles such as the **"principle of necessities" (zaruriyyat)** and the **"preservation of lineage and innate disposition" (neslin ve fitratın korunması)** in fiqh. It is concluded that the father, as a parent, bears great responsibility in establishing psychological and sociological norms, especially in preserving children's innate disposition (fitra), meeting their religious and worldly education rights, providing for their sustenance, protecting their person and property, establishing love and trust, being a role model, and creating a healthy communication language. Consequently, the aim is to present an evaluative solution to the current and problematic concept of the father in the Muslim world of the 21st century, considering the boundaries set by Islam and the rights and responsibilities of the individual and society.

Keywords: Islamic Law, Zaruriyyat, Fitrat, Family, Father, Responsibility

ÖZET

Dijitalleşen dünyada nesiller arasında bir köprü vazifesi gören aile kurumu kendisini oluşturan bireyleriyle saygın ve toplumda otorite bir konumdadır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan, geleceği inşa etmede ilk basamak olan aile huzurlu bir toplumun çekirdeğidir. Aile bilincine sahip bireylerin kendini, varoluşunu, hayatın detaylarını doğru anlamlandırabilmesi için gereken davranış biçimlerini bilip uygulamaları, maddi-manevi eğitimle sosyal çevrede etkili ve sağlıklı iletişim kurmaları önem oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu hususlar hem İslam Hukuku açısından hem de toplumsal huzurun temin ve sağlıklı bir ailenin oluşturulup korunması açısından dikkat çekmekle birlikte ahlaki ve dini açıdan da önemli soruları beraberinde gündeme getirmektedir. Yapılan çalışmalar özelde aileyi genelde ise tüm insanlığı etkilemesiyle sorumlulukların ciddiyetini ortaya çıkardığından konunun İslam Hukuku açısından da ele alınması, aileyi oluşturan ve temel direği diye adlandırılan “babanın” sorumluluklarını ve sınırlarını belirlemeyi gerekli kılmaktadır. İslam Dini insanı en şerefli varlık olarak kabul eder ve bireylere sorumluluklar yükler. Bu durumda ailenin ayakta kalabilmesi, toplumsal barışın, huzurun, dünya ve ahiret mutluluğunun temin edilebilmesi için aile bireylerinin görevlerinin farkına varması ve yüklendiği sorumluluğun gereğinin yapılması için İslam hukukunda yer alan neslin korunması kavramının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu makalede, İslam Dininin temel kaynakları olan Kur'an Sünnet ışığında babanın sorumlulukları, İslam Dini açısından ailenin korunması için gereken sosyal ve psikolojik mesuliyetler ve bu alandaki ahlaki problemler ele alınmıştır. Öncelikle aile ve baba kavramlarının tanımı yapılmış, Kur'an ve Sünnette aile örnekleri ve karşılaştırması yapılmıştır. Ardından İslam dininin temel kaynakları Kur'an ve sünnet ışığında aileyi oluşturan bireylerden olan babanın sorumluluğu fiki çerçevede

değerlendirilmiştir. Fıkıhta yer alan zaruriyyat ilkesi, neslin ve fitratın korunması gibi temel prensipler çerçevesinde sosyal, psikolojik ve ahlaki sınırlara vurgu yapılmıştır. Özellikle çocukların fitratının korunması, dini ve dünyevi eğitim haklarının karşılanması, çocuğun nafakasının temini, şahıs ve mal varlığının korunması, sevgi ve güven tesisi, rol model olma, sağlıklı iletişim dili oluşturma gibi psikolojik ve sosyolojik normları tesis etmede ebeveyn olarak babanın sorumluluğunun büyük olduğu sonucuna varılmıştır. Netice itibarıyla 21. Yüzyılın Müslüman dünyasında toplumda değişen ve gelişen uygulamalarda eksikliği problemlere yol açan ve güncel bir konu olan baba kavramını, İslam Dininin çizmiş olduğu sınırları, bireyin ve toplumun hak ve sorumluluklarını dikkate alarak çözüm üreten bir değerlendirme sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, zaruriyyat, fitrat, aile, baba, mesuliyet

Giriş

Toplumlar güçlerini aileden, aile ise gücünü oluşumunu sağlayan bireylerden alır. Her birey topluma girmeden önce aile ilişkileri içinde sosyal yaşam deneyimi kazanır. Toplumun en değerli parçası olan birey hem kendi hayatını kolaylaştırma hem de diğerlerinin hayatını etkileme konusunda ailede edindiği temel bilgi, görgü ve alışkanlıklarının sonucu oluşan karakteriyle toplumun içinde varlığını devam ettirir. Vazgeçilemeyecek ve bağları koparılamayacak bir kurum olan aile toplumun huzur ve refahı açısından bilgi verebilmektedir.

İnsanın yuvası olan aile; kuru bir birliktelik olmayıp kişinin huzur bulduğu, çeşitli kötülüklerden korunduğu, neslinin devamını sağladığı ve maddi manevi ihtiyaçların karşılandığı kadim bir kurumu ifade etmektedir. Bu ihtiyaçlar, sevgi, saygı, şefkat, güven, samimiyyetin yanında yeme içme gibi maddi ihtiyaçlar sağlıklı bir ailede huzurla temin edilmektedir. “İki eşi, erkeği ve dişi yaratan”¹⁴⁷ buyuran Allah, varlıkların çift yaratılması üzerinde düşünülüp ibret alınmasını istemektedir.

İslam Dini hem dünyada hem de ahiret hayatında saadet içinde olmak için sağlıklı bir yuva kurarak orada hayırlı evlatlar yetiştirmeyi önemser ve teşvik eder. Büyük bir öneme sahip olan aile kurumu ile ilgili ve yüklenen sorumluluklarla ilgili Kur’an-ı Kerimde pek çok ayeti kerime geçmektedir. “Onlar (hanımlarımız) sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz.”¹⁴⁸ Ayetiyle eşlerin birbirlerini hem koruyuculuğuna hem de eksikliklerini kapatıcılığına dikkat çekilmekte, “Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”¹⁴⁹ Ayetiyle kişinin kendine ve ailesine karşı sorumlu olup tüm kötülüklerden, sıkıntılardan, günahlardan korumasının emredildiği, “Ailene namazı emret, kendin de ona sabırla devam et. Senden rızık istemiyoruz. Aksine biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç takva iledir.”¹⁵⁰ ayetiyle namaz özelinde diğer ibadetlerde de sabırla devam edip ailesinin de yerine getirmesi konusunda vazife yüklenmesi, “Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem

¹⁴⁷ Necm, 53/45.

¹⁴⁸ Bakara, 2/87.

¹⁴⁹ Tahrir, 66/6.

¹⁵⁰ Taha, 20/132.

kendilerini hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Bilesiniz ki bu apaçık bir hüsrandır.”¹⁵¹ ayetiyle de kendini ve ailesini ihmal edip ahiret yurduna hazırlık yapılamaması durumunda pişmanlığın olacağı anlaşılabilir. Sorumluluklara çokça vurgu yapılmıştır. Bu itibarla aile bireyleri üzerine bu minvalde çok görev düşmektedir. Bunların arasında eşinin ve çocuklarının eksik ve kusurlarını kapatmak, onları günahattan ve ahlaki yönde sapmaktan korumak, biyolojik ve psikolojik açıdan tamamlamak, iman, ibadet, ahlak eğitimi gibi temel ihtiyaçları en güzel şekilde karşılamak, iyi ve kötü günde onlara destek olmak sıralanabilir.

Ailede otorite sayılan baba bu konuda ilk sorumlu kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s): “Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malı üzerinde bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür.”¹⁵² Buyurmuştur. Bu çalışma sorumluluklar bağlamında babanın rolünü ve ailenin yükümlülüklerini İslam hukuku açısından belli ölçüde ele almaktadır. Çalışmada İslam hukukunun nesli koruma kaidesine göre baba karakterinin görevleri üzerinde durulmaktadır.

1-Aile ve Sorumluluk Alanları

1-1.Allah’a Karşı Sorumlulukları Merhamet Ekseninde Öğretmek

Allah (cc)’ı bilme, tanıma ve iman noktasında gerekenleri yerine getirme temel sorumluluktur. Allah’a hakkıyla iman etmek, imanın gerektirdiği şekilde yaşamak, ibadetleri yerine getirmede sebatkar olmak, çevresine faydalı birey olmak için salih ameller işlemek ve günahlardan kaçınmak için çaba sarfetmek sorumluluğu yerine getirmek anlamına gelmektedir. Bu hususta Kur’an-ı Kerimde baba örnekleri incelendiğinde Hz. Lokman (a.s.)’in oğluna öğütleri hem çocuklara yaklaşım konusunda hem de dini, sosyal, psikolojik anlamda babalar için bir yol gösterici olmaktadır. “Yavrucuğum Allah’a ortak koşma. Çünkü ortak koşmak (şirk) büyük bir zulümdür (karanlıktır) dedi.”¹⁵³ Hitap olarak “Yavrucuğum” sözü ile başlaması babanın çocuğa merhametle yaklaşım Allah konusunda verdiği eğitimi ortaya koymaktadır. “(Lokman öğütlerine şöyle devam etti): “Yavrum şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır. Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir. Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez. Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt çünkü seslerin en çirkinini şüphesiz eşeklerin sesidir.”¹⁵⁴ Ayetlerinde babanın çocuğuna Allah inancını, tutum ve davranışların nasıl olması gerektiğini adeta kurallar bütünü

¹⁵¹ Zümer, 39/15.

¹⁵² Buhârî, İstikrâz, 20.

¹⁵³ Lokman Suresi, 31/13.

¹⁵⁴ Lokman Suresi, 31/16-19.

olarak emretmektedir. Bu kuralların toplumda yer edinmek için önemi göz önündedir. Yapılan her hareketin mutlaka bir karşılığı olduğu bu yüzden iyiliklerin çoğaltılıp kötülüklerin engellenmesi gerektiği, insanın başına gelenlerin bir kader boyutuyla gerçekleştiği ve sabır gerektirdiği, yürüyüşün tabii bir seyri olup kibirden uzak olması, kendini öven kimseyi Allah'ın sevmediği ve toplumunda mesafeli duracağı ve son olarak da bir iletişim aracı olan sesin ve tonunun duyguları ifade etmesi yönüyle mutedil seviyede ayarlanmasının gerektiği Kur'an ayetlerinden anlaşılmış olup bu hasletleri aile ve bireylerinin yerine getirmesinin kişiyi iyi ve olumlu sonuca götüreceği açıktır.

Babanın görev ve sorumluluklarının başında gelen din eğitimi çocuğa verilirken çocuğu her açıdan hayata hazırlayıcı, yetenek ve kabiliyetlerini geliştirici tarzda terbiye etmesi gerekmektedir. Nuh (a.s.)'in iman etmemiş oğlunu dahi, onu kötülükten ısrarla çekmek istemesi¹⁵⁵, hem normal evlada karşı hem de hata yapan evlada karşı takınılacak tavırda bir yol göstericidir. “Ne hali varsa görsün”, “kendi etti kendi buldu”, “ben ona zamanında demiştim”, “o artık evlendi baksın başının çaresine” gibi toplumda sıkça duyulan bu sözler emanet olan bir evlada karşı dinen söylenmemesi gereken ifadelerdir. Kur'an'daki baba örnekleri incelendiğinde evlatlarına Allah'ın emaneti bilinciyle yaklaşım tutum ve davranışlarını bu doğrultuda sergiledikleri görülmektedir.

Kur'an-ı Kerim'deki baba örnekleri incelenerek onlar üzerinden yeni nesil eğitimin yöntemleri ortaya konulması mümkündür. Bu konuda yapılan araştırmalara bakılabilir.¹⁵⁶

1-2.Aile Bireylerinin Birbirlerine Karşı Sorumluluklarını Terbiyeyle Yerine Getirmek

Ailenin fertleri olan eşler, çocuklar ve aile büyükleri birbirlerine karşı sorumludurlar. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi hak ve adaletli görev paylaşımı ile olmaktadır. Aile bireyleriyle istişare edilerek var olan sorunların da ortadan kalkması mümkün olabilmektedir. Özellikle çocukların yetişkinlik çağına kadar güzel terbiye edilip yaşlarının gerektirdiği görevleri yerine getirmesi sağlanmalıdır. “Babaların çocuklarına güzel terbiye verme sorumluluğu Peygamberimiz tarafından dile getirilmiştir. Hz. Peygamber “Çocuğun güzelce terbiye edilmesi, çocuğun anne babası üzerindeki haklarından birisidir.”¹⁵⁷ ve “Bir baba çocuğuna güzel ahlaktan daha üstün bir miras bırakamaz.”¹⁵⁸ Hadislerinde terbiye ve güzel ahlaka vurgu yaparak Babanın din eğitimindeki rolünün nasıl olması gerektiğini göstermiştir.”¹⁵⁹

2-Baba ve sorumlulukları

Dünya hayatının süsü olan çocukları Allah ana babaya emanet etmiştir. Çocuğun hayat hakkına dokunulmaması, İslam fitratı üzerine yetiştirilmesi, ezan sesi ve kametle kulağına okunması, çocuğa güzel isim verilmesi, akika kurbanı kesilmesi babanın görevleri arasında yer almaktadır. Helal

¹⁵⁵ Hüd, 11/42-43.

¹⁵⁶ Eyüp Kirpitçi, “Din Eğitimi Açısından Baba-Oğul İlişkisi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 30/30 (2010), 223-239.

¹⁵⁷ İbn Mâce, Edeb, 3.

¹⁵⁸ Tirmizî, Birr, 33.

¹⁵⁹ Doç. Dr. Hamza Aktaş, “Din Eğitiminde Babanın Rolü”, Baba Okulu, (2023), Ankara

lokmayla beslenmesi, çocuğun fitır sadakasının babası tarafından ödenmesi karakter oturması aşamasında oldukça etkilidir.

Cehennemden korumaya çalışmak, İman etmeye ve dinin emir ve yasaklarına uymaya davet etmek, iman, ibadet ve ahlak konularının öğretilmesi konusunda sabırla devam etmek babanın görevleri arasında sayılabilir. Helal-haram bilinci ve ibadetlerin öğretimi konusunda İmam Nevevî şunları söylemiştir: “Ebeveyn küçük çocuklarına taharet, namaz, oruç gibi ibadetleri, zina ve livatanın, hırsızlık, içki içme, yalan söyleme ve gıybet gibi hususların haramlığını öğretmek zorundadırlar. Çocuklar buluğa ulaşınca mükellefiyet altına girerler. Bu eğitim öğretim ana baba üzerine farzdır.”¹⁶⁰

Kardeşler arasında olan problemlerin ve çocukların babalarına karşı psikolojik olarak kin ve nefret duymalarının ana sebebi çocukların arasında ilgi, şefkat, maddi imkanların kullanımı gibi hususlarda ayırım yapmaktır. Bu ayırım daha çok cinsiyeti sebebiyle yapılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de bu husus şöyle ifade edilmektedir: “Aralarından birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden, halktan gizlenmeye çalışır; onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hükmediyorlar?”¹⁶¹ Bir imtihan vesilesi olan çocukların cinsiyetine göre mal mülk paylaşımı kardeşler arası irtibatsızlığa ve istenmeyen sonuçlara sebep olmaktadır. Bu durumun arka planında İslam’da miras hukukunu iyi anlamamak ve anne baba henüz hayatta iken mal paylaşımını miras hukukuna göre yapmak istemeleri yatmaktadır.

Babanın sağlığında evlatlarına mal taksimi konusu ile ilgili Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalarında “Hazreti Peygamber (s.a.v.), malının bir bölümünü bir oğluna vermek isteyip, kendisini şahit tutmak isteyen Beşîr b. Sa’d’a, diğer çocuklarına da mal verip vermediğini sormuş, vermediğini öğrenince, ona şahit olmamıştır. Başkasını şahit tutmasını istemiştir.¹⁶² (Peygamberin şahit tutulmak istemediği bir hususa kim şahit tutulmak ister? Bu ayrıca araştırma konusu olmalıdır.), hadisin başka rivayetlerine göre “onu geri al”¹⁶³; “çocuklarınız arasında âdil davranın”¹⁶⁴; “zulmüne beni şahit tutma”¹⁶⁵ gibi ifadelerle Beşîr’in bu tutumunu onaylamadığını göstermiştir. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikîlerdeki güçlü görüşe göre, babanın hayatında iken çocuklarına mal vermesi durumunda eşit davranması müstehep, ayırım yapması mekruhtur.¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel’e, bazı Mâlikîlere ve Hanefîlerden İmam Ebû Yûsuf’tan gelen bir rivayete göre ise bir babanın mal verirken evlatları arasında eşit davranması vâcip, ayırım yapması haramdır.¹⁶⁷ hususları zikredilmiştir.¹⁶⁸

Geçmişten günümüze değişen birçok hususun arasında baba rolünün de olduğunu gözlemlemek mümkündür. Göçebe toplumda otoriter ve baskıcı bir rol üstlenmesi, yerleşik hayata geçildiğinde ev

¹⁶⁰ Nevevî, el-Mecmu’, III/11.

¹⁶¹ Nahl, 16/58-59.

¹⁶² Müslim, Hibât, 17 [1623]

¹⁶³ Buhârî, Hibe, 12 [2586]; Müslim, Hibât, 9 [1623]

¹⁶⁴ Buhârî, Hibe, 13 [2587]; Müslim, Hibât, 13 [1623]

¹⁶⁵ Buhârî, Şehâdât, 9 [2650]; Müslim, Hibât, 16 [1623]

¹⁶⁶ Kasâni, Bedâiu’s-sanâi’, 6/127; İbn Nüceym, el-Bahr, 7/288; Harasî, Şerhu Muhtasar, //82; Zekeriyâ el-Ensârî, Esne’l-metâlib, 2/483

¹⁶⁷ İbn Kudâme, el-Muğni, 6/51-52; İbn Cüzey, el-Kavânin, 241.

¹⁶⁸ Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar (2024).

ve iş yeri birbirinden uzak olmadığı için bir arada bulunmanın çocuk baba ilişkisinde daha olumlu bir ortam sunduğu, sanayi ve teknolojinin değişip gelişmesiyle birlikte işlerini genellikle evlerinden uzak mekanlarda yürütmeleri çocuk yetiştirmede bir geri plan oluşturduğu ifade edilebilir. Günümüze kadar devam eden süreçte baba rolünde önemli değişimler gözlenmektedir.¹⁶⁹

İslam Hukukunda Zarûriyyâtı şu şekilde tarif edilir: “İnsanların dini ve dünyevi hayatlarının kendisine bağlı olduğu maslahatlardır. Zaruriyyat, maslahatların en kuvvetli mertebesidir. Bunlar, temin edilmediği takdirde toplumda bozulma ve dağılmalar başlayabilir. İslam dini bu maslahatların korunmasına önem vermiştir. Dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunması, bunların zayi olmasına yol açacak şeylerin giderilmesi zaruridir. Bu maksatla dinin korunması için cihat emredilmiş; canın korunması için adam öldürmek ve intihar etmek; aklın korunması için uyuşturucu ve alkol kullanmak; neslin korunması için zina ve iffete iftira etmek; malın korunması için hırsızlık ve dolandırıcılık yapmak haram kılınmıştır.”¹⁷⁰ Korunması zorunlu beş husustan biri olan ‘Neslin Korunması’ bağlamında babanın görevlerini günümüzün ihtiyaçlarına göre şöyle belirlemek mümkündür:

2-1.Ailede Sevgi ve Güven Tesisi

Hayata tutunma noktasında sağlam adımlarla ilerlemek için huzurlu bir ailenin sevgi bağlarıyla kuvvetlendirilmesi ve güven ortamının oluşturulması elzem bir durumdur. Hem dinin yaşanması hem de sosyal hayatta varlığının ifade edilmesi için toplumda otorite olarak kabul edilen babanın sevgi ve şefkat sembolü olan anne bir anlamda eşinden de destek alarak ailede güvene dayalı sevginin yerleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu sebeple babalar çocuklarının kalbine “Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize güzel göstermiştir.”¹⁷¹ ayeti gereğince çocuklarının gönüllerinde iman ve sevgi yerleştirmesi gereklidir. Bu sevginin başında Allah ve peygamber sevgisi başta gelmektedir. Onu vatan, millet sevgisi, aile sevgisi, anne, baba, kardeş sevgisi takip eder. Toplumların geleceğe taşınıp ömürlerinin uzun olması sevgi ve güven tesisiyle mümkün olmaktadır.

2-2.Rol Model Olma

Gözünü aile yuvasında açan bir çocuk için ilk gördüğü ve onu taklit ettiği varlık hiç şüphesiz annesi ya da babasıdır. Çocuklar tüm yönleriyle ailedeki kişileri gözlemleyerek onların davranışlarının bir benzerlerini sergilemeye çalışırlar. Aile bireylerinin namaz kılması, oruç tutması ve diğer ibadetleri yapmaları çocukların dini hayatı daha yakından tanımalarına vesile olmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de “Ailene namazı emret, kendin de ona sabırla devam et. Senden rızık istemiyoruz. Aksine biz seni rızıklandırıyoruz.”¹⁷² ayetiyle namaz özelinde fakat diğer vazifelerde, davranışlarda, oruç tutma, zekât/sadaka verme, helal kazanç, ölçüde tartıda dosdoğru olma, gözü haramlardan sakınma, harama el uzatmama, kul hakkından kaçınma, aileyi toplumda temsil etme, aile içindeki dengeyi sağlama, krizlerle mücadele, mahremiyet kurallarına dikkat etme gibi hasletlerde babaların aile bireylerine iyi

¹⁶⁹ Yaşar Kuzucu, “Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 4/35 (2011), 79-91.

¹⁷⁰ Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 409. (2017)

¹⁷¹ Hucurat, 49/7.

¹⁷² Taha, 21/132.

bir rol model olma sorumluluğuna işaret edilir. Bu durum babaların ailede iyi bir rol model olmasını gerektirmektedir.

2-3.Yapıcı Geliştirici İlerletici Sağlıklı İletişim Dili Oluşturma

Öncelikle babanın çocuklarının annesi olan eşine karşı iletişimi çok önemlidir. Gördüklerinin ve işittiklerinin benzerini yapmada mahir olan çocukların gözünde olumlu, doğru, kalp kırmaktan ve gönül incitmekten uzak, küfür ve argodan arınmış güzel sözlerle hitap eden bir babanın sözü oldukça tesirli olacaktır. Güzel konuşarak iletişim sağlamak ailede ve toplumda söz sahibi biri olmak için ehemmiyetlidir. Bu Allah'ın bir emri olarak Kur'an'da şöyle ifade edilir: "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır."¹⁷³ Babaların ve aile bireylerinin iletişimini bu ayet doğrultusunda kurmaları, aralarına şeytanın girmemesi açısından dikkat çekicidir. Bu durum aile bağlarını kuvvetlendirmekte, yumuşak ve güzel bir üslupla değer aktarımı da yapılmasını da sağlamaktadır. Duyarlılığı ifade eden yapıcı cümlelerin insanların kalplerini yumuşattığı gözlemlenmekte ve güzel sözün etkileyiciliği birçok araştırmaya konu olmaktadır. Çocuklarla iletişim, gençlerle iletişim ve yetişkinlerle iletişim olmak üzere babaların çocuklarının gelişim dönemlerini dikkate alarak onlarla iletişim kurması etkili olmaktadır.

2-3.Ailenin Geçimini Helal Kazançla Sağlamak

Ailesinin ve çocuklarının geçimini temin edebilmek için bazen zaman mefhumu olmaksızın çalışan babalar, işini en güzel şekilde yaparak alın teri ile elde ettiği kazancına haram karıştırmamayı düstur edinmelidir. Helal kazançla ve gıdalarla beslenmenin insanın psikososyal ve manevi gelişiminde doğrudan etkili olduğu Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde vurgulanmıştır.¹⁷⁴

"Babalar çocuklarının yeme içme, giyinme eğlenme gibi taleplerine karşı gösterdiği titizliği, hassasiyeti, babacanlığı aynı şekilde hatalı davranışlar sergilediklerinde, çocukluğun doğası gereği birtakım yanlışlar yaptıklarında da göstermelidir. Çocukların sosyal hayata hazırlanmaları, çevreyi, insanları, dünyayı iyi tanımaları, çocukluk çağındaki yetiştirilme tarzıyla çok alakalıdır."¹⁷⁵

Sonuç

Değerler eğitiminin konuları arasında yer alan sevgi, saygı ve merhamet ekseninde kurulan yuvaların ayakta tutulması için hiç şüphesiz aile bireylerine birtakım görevler düşer. Ailenin yetişkin bireyi olan baba ise diğerlerinden bir kat daha fazla sorumludur. Kur'an ayetleri ve hadisi şerifler doğrultusunda yüklenilen bu vazifeleri yerine getirirken dikkat edilmesi elzem olan hususların başında muhataplarına merhametle muamele etmek gelmektedir. Sürdürülebilir bir evliliği hedeflemiş olan eşlerin birbirine uyumlu ve geçim ehli olmaları merhametin ailede hayat bulmasına zemin hazırlamaktadır. Toplumda huzurun ve sağduyunun aktif halde olması ailelerin olumlu karakter özellikleriyle ilintili bir durum

¹⁷³ İsra, 17/53.

¹⁷⁴ Bakara, 2/172-173; Maide, 5/3-5, 87-88, 90-91; Tâhâ, 20/81; Mü'minûn, 23/51; Müslim, Zekât, 65; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 2.

¹⁷⁵ Baba Okulu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s.137, (2023)

oluşturur. İyiliğin ve yardımlaşmanın, merhamet duygusunu harekete geçiren husus olması hasebiyle babaların öncelikle aile bireylerine karşı yaşayarak bu durumu etkili kılması gereklidir.

Aile içi iletişimsizliğin sebep olduğu kontrol edilemeyen öfke, ilgisizlik, davranış bozuklukları, değersizlik hissi gibi birtakım olumsuzluklara karşı aile bireylerinin güçleri nispetinde ferdi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmede titiz davranmaları dünya ve ahiret mutluluğu için gereklidir. Gittiği yolla attığı adımlarla çevresine iz bırakan babanın dünya hayatında üstlendiği babalık rolünü iyi icra ettiğinde kendisini ve ailesini cehennem ateşinden korumanın sürur ve afiyeti paha biçilemez bir mükafat olacaktır. Ailede sorumluluk bilinciyle Allah'a karşı mesuliyetleri ve insan olmanın gerektirdiği hayati yükümlülükleri merhamet, sevgi, saygı, anlayış gibi güzel hasletlerle yerine getiren baba hem görevini yerine getirmenin bahtiyarlığını hem de kendisinden sonraya faydalı bireyler bırakmanın huzurunu yaşayacaktır.

Tüm bu ifade edilenlerin zıddı düşünüldüğünde baba yokluğu, yoksunluğu, sorumluluğu üzerinden alınan, kendini güzel hasletlerle donatamayan, şiddete meyilli ya da tamamen ilgisiz babalar, yazılı ve görsel medya özellikle sosyal medyanın bilinçli bir kampanyayla yıkıma uğrattığı baba rolü düşünüldüğünde toplumun akıbeti hiç iç açıcı görünmemektedir. Bu sebeple herkesin üzerine düşen Yüce Allah'ın kul olarak yüklediği sorumlulukların farkına varıp bilinçli bir şekilde yerine getirmek ve güçlü bir aile, sağlıklı bir toplum, huzurlu bir gelecek inşa etmek için çaba sarfetmektir.

Kaynakça

- Aktaş, H. (2023). Din Eğitiminde Babanın Rolü. *Baba Okulu* (s. 59-60). içinde Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Başkanlığı, D. İ. (2023). *Baba Okulu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2024). *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Karagöz, İ. (2017). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kirpitçi, E. (2010). Din Eğitimi Açısından Baba-Oğul İlişkisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 223-239.
- Kur'an Yolu; Türkçe Meal ve Tefsir. (2006). *Kur'an Yolu; Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara, Türkiye: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 79-91.
- Nevevi. (tarih yok). *el-Mecmu'*.